

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Горошка Юрія Васильовича

на дисертацію **Вакуленко Ірини Вікторівни**

«Комп'ютерно орієнтована система управління самостійною роботою студентів педагогічних університетів у процесі навчання інформатики»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (інформатика)

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Самостійна робота студентів є ваговою складовою підготовки сучасного фахівця, завдяки якій забезпечується формування самостійної особистості, здатної неперервно вдосконалювати свої професійні знання в швидкозмінному високотехнологічному суспільстві, а також глибоко пізнавати навчальний матеріал, який, як відомо, найкраще усвідомлюється з докладанням власних зусиль. Одним з методичних напрямів вивчення самостійної роботи студентів є дослідження питань її педагогічного управління, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Особливої актуальності дана проблема набуває у процесі навчання інформатики майбутніх учителів. Оскільки вчитель, який володіє інформаційно-комунікаційною компетентністю та має досвід самостійного навчання з використанням сучасних здобутків інформатики, здатний ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології для неперервного професійного розвитку, для навчання та управління самостійною роботою своїх учнів, сприяння їх самостійного навчання, співпраці, самооцінювання, взаємооцінювання тощо.

У своїй роботі І. В. Вакуленко зазначає, що різні аспекти самостійної роботи студентів, зокрема в процесі навчання інформатики, досліджувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями. Попри це, у науковій літературі не приділялось достатньо уваги педагогічним дослідженням, спрямованим на розв'язання проблеми комплексної теоретико-методологічної розробки комп'ютерно орієнтованої системи управління самостійною роботою майбутніх учителів в процесі навчання інформатики. На розв'язання зазначеної

проблеми було спрямовано дисертаційне дослідження І. В. Вакулєнко, що дає підстави вважати його тему актуальною та своєчасною.

Здобувачка в своїй роботі досить виважено обґрунтовує актуальність вибору теми через суперечності, які подано у вступі, та відштовхується від положень свого наукового керівника, академіка НАПН України М. І. Жалдака, який в своїх роботах наголошував на важливості такої складової пізнавальної діяльності студентів, як самостійна робота, яку саме на основі спеціально розробленої комп'ютерно орієнтованої методичної системи необхідно ретельно планувати, контролювати, педагогічно виважено і цілеспрямовано управляти нею відповідно до цілей і завдань навчання та виховання.

Основні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації, ступінь їх обґрунтованості і достовірності. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи факультету інформатики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова як складова теми «Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання фізико-математичних та інформатичних дисциплін у педагогічних навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0111U000526). Тему дисертаційного дослідження затверджено в установленому порядку.

Наукові положення та висновки, що сформульовані в дисертаційному дослідженні І. В. Вакулєнко достатньо обґрунтовані його науковими і методологічними основами; законодавчими та нормативними документами; використанням методів дослідження, відповідних меті, гіпотезі і завданням; системним аналізом теоретичного та емпіричного матеріалу; результатами проведеного педагогічного експерименту, опрацьованими за допомогою статистичних методів. Дисертація базується на ретельному аналізі науково-методичної літератури (проаналізовано 234 джерела, з них 81 – англійською мовою), добре структурована та характеризується логічністю викладу матеріалу, розділи є завершеними та взаємопов'язаними.

Достовірність одержаних результатів, що полягають у розробці та науковому обґрунтуванні моделі комп'ютерно орієнтованої системи управління самостійною роботою студентів, а також окремих її компонент та перевірки їх ефективності в процесі навчання інформатики в педагогічних університетах не викликають сумніву. Наведені в дисертаційній роботі теоретичні обґрунтування та експериментальні дослідження виконані коректно на високому науковому рівні. Висновки, що сформульовані в дисертаційній роботі, ґрунтуються на грамотному використанні теоретичних, діагностичних, емпіричних та експериментальних методів досліджень.

Теоретичні положення та основні результати дисертації представлені автором у 13 публікаціях, серед яких: 3 статті у наукових фахових виданнях України; 1 стаття у періодичному науковому закордонному виданні, 1 розділ у колективній науковій монографії (у зарубіжному виданні), 1 стаття у науковому виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази Web of Science, 1 стаття апробаційного характеру в науковому виданні, навчально-методичний посібник (у співавторстві), 2 програми навчальних дисциплін (у співавторстві), 3 тези доповідей у матеріалах наукових конференцій. Апробація отриманих результатів дисертаційної роботи широко представлена на масових наукових заходах різних рівнів. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідають вимогам МОН України щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

Зміст автореферату відповідає змісту дисертації і достатньо повно відображає основні положення дослідження.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що: вперше розроблено і науково обґрунтовано модель комп'ютерно орієнтованої системи управління самостійною роботою студентів педагогічних університетів у процесі навчання інформатики, що забезпечує підвищення ефективності та результативності освітнього процесу. Визначено теоретико-методологічні аспекти управління самостійною роботою студентів; охарактеризовано психолого-педагогічні умови управління самостійною роботою студентів в умовах

застосування сучасних ІКТ; обґрунтовано ефективність застосування комп'ютерно орієнтованих засобів управління самостійною роботою студентів педагогічних університетів у процесі навчання інформатики для інтенсифікації та підвищення результативності самостійної роботи. Уточнено зміст понять «управління самостійною роботою студентів», «комп'ютерно орієнтоване управління самостійною роботою студентів», співвідношення понять «управління» та «організація» самостійної роботи студентів, функції управління самостійною роботою студентів та їх зміст на засадах використання сучасних ІКТ; мету і зміст самостійної роботи майбутніх учителів у процесі навчання інформатики.

Практичне значення отриманих результатів дисертаційної роботи полягає у: розробці компонент комп'ютерно орієнтованої системи управління самостійною роботою студентів педагогічних університетів у процесі навчання інформатики; доборі основних комп'ютерно орієнтованих засобів навчання (управлінських), в тому числі спеціалізованих програмних засобів (наприклад, систем комп'ютерної математики), використання яких забезпечує всі етапи управління самостійною роботою студентів у процесі навчання інформатики (планування, мотивацію, організацію, контроль, регулювання); розробці навчальних програм (у співавторстві), робочих навчальних програм і змістового наповнення інформатичних дисциплін («Нові інформаційні технології», «Сучасні інформаційні технології в освіті», «Правова інформатика», «Соціальна інформатика», «Цифрові освітні технології»), зокрема змісту самостійної роботи студентів; розробці прикладів, завдань, запитань для самоконтролю, різномірних завдань для самостійного виконання з дисципліни «Інформаційно-комунікаційні технології навчання», що опубліковано в навчально-методичному посібнику; розробці електронних навчальних курсів: «Нові інформаційні технології», «Сучасні інформаційні технології в освіті», «Правова інформатика», у співавторстві модулів курсів «Соціальна інформатика», «Інформаційно-комунікаційні технології», спрямовані на управління самостійною роботою студентів.

Аналіз основного змісту дисертації. Структура дисертаційної роботи складається з переліку умовних скорочень, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (234 найменувань) і 5 додатків. Основний зміст роботи викладено на 228 сторінках, який містить 20 таблиць і 57 рисунків. Повний обсяг дисертації становить 295 сторінок.

У *вступі* здобувачкою переконливо обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження; чітко визначено мету, об'єкт, предмет, гіпотезу і завдання дослідження, вказано використані методи та теоретико-методологічну основу дослідження. Об'єкт, предмет, методи дослідження відповідають меті й завданням дослідження.

У *першому розділі* «Теоретичні основи розробки комп'ютерно орієнтованої системи управління самостійною роботою студентів педагогічних університетів» здобувачкою здійснено аналіз наукової літератури щодо ролі і місця самостійної роботи студентів в освітньому процесі, розкрито понятійний апарат дослідження. Важливим є те, що І. В. Вакуленко на основі синтезу різних підходів вітчизняних і зарубіжних науковців з'ясувала та уточнила сутність та зміст основних підходів стосовно визначення понять «самостійна робота студентів», «управління навчальною діяльністю студентів», «функції управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів». Здобувачка проаналізувала основні методологічні підходи до управління самостійною роботою студентів; визначила функції управління самостійною роботою студентів та їх зміст на засадах використання сучасних ІКТ; визначила основні переваги використання ІКТ для управління самостійною роботою студентів; уточнила зміст понять «управління самостійною роботою студентів», «комп'ютерно орієнтоване управління самостійною роботою студентів», «комп'ютерно орієнтована система управління самостійною роботою студентів».

Безумовно найважливішим науковим результатом першого розділу є розроблена та науково обґрунтована модель комп'ютерно орієнтованої системи управління самостійною роботою студентів, що представлена в п. 1.4, до складових якої належать: 1) мета самостійної роботи студентів; 2) суб'єкти

управління (викладачі та студенти), які виконують взаємопов'язані функції управління самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів; 3) об'єкт управління (самостійна навчальна діяльність студентів); 4) комп'ютерно орієнтовані засоби управління самостійною роботою студентів (сукупність взаємопов'язаних компонентів: зміст самостійної роботи студентів, комп'ютерно орієнтовані методи, засоби та організаційні форми навчання); 5) прямі та зворотні зв'язки; 6) результат самостійної роботи студентів.

Другий розділ «Методика управління самостійною роботою студентів педагогічних університетів з комп'ютерною підтримкою у процесі навчання інформатики» присвячено розробці окремих компонентів комп'ютерно орієнтованої системи управління самостійною роботою студентів педагогічних університетів у процесі навчання інформатики та їх використанню в освітньому процесі. Зокрема на основі аналізу нормативних документів здобувачкою визначено мету самостійної роботи майбутніх учителів в процесі навчання інформатики та з'ясовано, що вона полягає у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів; у розвитку їх самостійності та навичок самоуправління самостійною навчальною діяльністю для подальшого професійного розвитку та співпраці в інформатизованому суспільстві; у сприянні навичок самоуправління самостійною навчальною діяльністю та ІК-компетентності своїх учнів.

Здобувачка розробила зміст самостійної роботи в процесі навчання окремих інформатичних дисциплін як одного з компонентів комп'ютерно-орієнтованої системи управління з педагогічно виваженим добором та урахуванням професійно орієнтованої спрямованості завдань для різного рівня продуктивності самостійної навчальної діяльності. Зокрема, частина розробки увійшла до навчально-методичного посібника, рекомендованого МОН України для студентів закладів вищої освіти та слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників з дисципліни «Інформаційно-комунікаційні технології навчання». У процесі дослідження І. В. Вакуленко розробила і впровадила в освітній процес навчання інформатики електронні навчальні курси («Нові інформаційні технології»,

«Сучасні інформаційні технології в освіті», «Правова інформатика», окремі теми курсів «Соціальна інформатика», «Інформаційно-комунікаційні технології»), зокрема їх модулі, спрямовані на управління самостійною роботою студентів, використання яких сприяє ефективному впровадженню розробленої автором комп'ютерно орієнтованої системи управління самостійною роботою майбутніх учителів у процесі навчання інформатики.

Заслуговує на особливу увагу здійснений добір управлінських комп'ютерно орієнтованих засобів навчання, в тому числі спеціалізованих програмних засобів (наприклад, систем комп'ютерної математики), використання яких забезпечує всі етапи управління самостійною роботою студентів у процесі навчання інформатики (планування, мотивацію, організацію, контроль, регулювання).

Крім того, в другому розділі обґрунтовано доцільність створення календарних планів виконання самостійної роботи, особливо для студентів молодших курсів або для студентів, рівень сформованості умінь яких до самоуправління самостійною роботою є низьким (на основі застосування онлайн органайзерів, систем управління проектами, онлайн середовищ для створення електронних документів тощо). Цілком аргументованим є обґрунтування здобувачкою використання інструментів неформальної та інформальної освіти, таких як масові відкриті онлайн курси (або їх окремі теми), що дозволяє підсилити індивідуалізацію, диференціацію та мотивацію навчання, забезпечити інклюзивне навчання, розвиток творчо-дослідницьких умінь студентів, особливо в умовах швидких змін у галузі ІКТ.

В другому розділі описано основні етапи та результати педагогічного експерименту, проведеного упродовж 2014-2021 рр. з метою перевірки гіпотези дослідження та визначення рівня ефективності розроблених компонентів пропонуваної комп'ютерно орієнтованої системи управління самостійною роботою студентів педагогічних університетів у процесі навчання інформатики. Проведений педагогічний експеримент підтвердив гіпотезу дослідження, що підтверджується довідками про впровадження в освітній процес наступних закладів вищої освіти: Житомирський державний університету імені Івана Франка

(довідка №1/687 від 14.06.2021), Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (довідка №139 від 16.06.2021), Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (довідка №738-33/03 від 18.06.2021); Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (довідка №1106/25/3 від 23.06.2021).

Висновки до розділів та загальні висновки дисертаційного дослідження конкретно і стисло висвітлюють основні наукові результати, відзначаються логікою аргументації та повнотою узагальнень, є чіткими та вагомими, сформульованими відповідно до поставлених завдань та результатів проведеного дослідження.

Таким чином, вище зазначене дає підстави вважати, що дослідження є завершеною науковою роботою, в цілому всі завдання виконані на належному рівні і в повному обсязі, а отримані результати несуть теоретичну та практичну цінність.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційного дослідження. Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційне дослідження Вакуленко Ірини Вікторівни, звернемо увагу на окремі недоліки і висловимо деякі зауваження та побажання:

1. Завдання 5 дисертаційного дослідження вбачається частинним випадком завдання 4. На нашу думку, ці завдання можна об'єднати у наступному вигляді: «Розробити і впровадити в освітній процес окремі компоненти комп'ютерно орієнтованої системи управління самостійною роботою студентів педагогічних університетів у процесі навчання інформатики».
2. Оскільки у ході педагогічного експерименту було сформовано контрольні та експериментальні групи, на нашу думку доцільно було перевірити, згідно обраних критеріїв, гіпотези про їх статистичну однаковість та альтернативні їм на початку формувального експерименту та після його закінчення.
3. На с. 185 згадуються вже застарілі табличні процесори (VisiCalc, SuperCalc, OmniCalc, Lotus 1-2-3, Quattro Pro).

4. У роботі є стилістичні та граматичні огріхи (с.29, 111, 122, 190),
неправильна нумерація списку (с. 236).

Однак, зазначені зауваження не зменшують загальної позитивної оцінки наукового рівня дисертаційної роботи.

Загальні висновки й оцінка дисертації. На підставі ґрунтовного аналізу дисертації, автореферату та публікацій здобувача можна зробити висновок, що дисертація Вакуленко Ірини Вікторівни «Комп'ютерно орієнтована система управління самостійною роботою студентів педагогічних університетів у процесі навчання інформатики» є актуальним, самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, що має теоретичне і практичне значення для теорії та методики навчання інформатики. Дисертаційна робота задовольняє всі вимоги, що висуваються до кандидатських дисертацій, згідно з пп. 9, 11, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р. та № 607 від 15.07.2020 р.), а її автор, Вакуленко Ірина Вікторівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 — теорія та методика навчання (інформатика).

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри інформатики і
обчислювальної техніки Національного
університету «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

Юрій ГОРОШКО

Підпис Юрія Горошка засвідчую.
Перший проректор, проректор
з науково-педагогічної роботи
НУЧК імені Т.Г.Шевченка,
доктор історичних наук, професор

Володимир ДЯТЛОВ